

Colecția „Idee Pedagogice Contemporane” este inițiată de
prof. univ. dr. Constantin Floricel și coordonată de
prof. univ. dr. Sorin Cristea

© E.D.P.: 2013. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt
rezervate Editurii Didactice și Pedagogice, R.A.

© Ramona Paloș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PALOȘ, Ramona

Psihologia educației între teorie și practică / Paloș, Ramona.
–București: Editura Didactică și Pedagogică, 2013
Bibliogr.

ISBN 978-973-30-3492-6

37.015.3
159.922.7

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

București, Str. Spiru Haret, nr. 12, sector 1, cod 010176

Tel.: 021.315.38.20

Tel./Fax: 021.312.28.85

e-mail: office@edituradp.ro

Librăria E.D.P.: str. Gen. Berthelot, nr. 20-28, sect. 1

Comenzi pentru această lucrare se primesc:

- prin e-mail: ramona_palos@yahoo.com

Copertă: Elena Drăgulelei Dumitru

Tiparul executat la
EUROBIT Timișoara

Motto:

”Profesorii deschid ușa. De intrat, intri singur”

(Proverb chinez)

Cuprins

Capitolul 1. Educație și Psihologia educației	19
1.1. Despre educație.....	20
1.1.1. Considerații generale privind educația.....	20
1.1.2. Funcții ale educației.....	20
1.1.3. Roluri ale educației.....	21
1.1.4. Perspective de abordare a educației.....	22
1.1.5. Psihologia educației.....	23
1.2. Trecut, prezent și viitor în Psihologia educației.....	23
1.2.1. Trecut și prezent în Psihologia educației.....	23
1.2.2. Teme de interes pentru psihologii educaționali.....	27
1.2.3. Obiective de viitor în Psihologia educației.....	31
1.3. Cercetare în educație.....	32
1.3.1. Considerații generale privind cercetarea în educație.....	32
1.3.2. Metode de cercetare în educație.....	37
1.3.2.1. Cantitativ și calitativ în cercetare.....	37
1.3.2.2. Tipuri de metode utilizate în cercetare.....	39
1.3.3. Etica cercetării în educație.....	49
<i>Întrebări și exerciții.....</i>	50
<i>Rezumatul capitolului.....</i>	51
<i>Referințe bibliografice.....</i>	52
Capitolul 2. Dezvoltare umană	55
2.1. Dezvoltare și educație.....	56
2.1.1. Considerații generale privind dezvoltarea.....	56
2.1.2. Caracterul procesului de dezvoltare.....	56
2.1.3. Procese și domenii majore ale dezvoltării.....	58
2.1.4. Relația dezvoltare-educație.....	59
2.1.5. Teorii psihologice privind dezvoltarea umană	60
2.2. Dezvoltare cognitivă.....	63
2.2.1. J. Piaget – teoria dezvoltării cognitive (epistemologia genetică).....	64
2.2.1.1. Considerații generale privind teoria dezvoltării cognitive.....	64

2.2.1.2. Stadiile dezvoltării cognitive.....	65
2.2.1.3. Valoare aplicativă a teoriei dezvoltării cognitive....	70
2.2.1.4. Critici privind teoria dezvoltării cognitive.....	72
2.2.2. W. Perry – modelul dezvoltării intelectuale și etice....	73
2.2.2.1. Stadiile dezvoltării intelectuale și etice.....	73
2.2.2.2. Valoare aplicativă a modelului dezvoltării intelectuale și etice.....	77
2.2.2.3. Critici privind modelul dezvoltării intelectuale și etice.....	78
2.2.3. L. Vigotski – teoria socio-culturală a dezvoltării.....	80
2.2.3.1. Considerații generale privind teoria socio-culturală de dezvoltării.....	80
2.2.3.2. Teme majore în teoria socio-culturală a dezvoltării.	81
2.2.3.3. Valoare aplicativă a teoriei socio-culturale a de dezvoltării.....	86
2.2.3.4. Critici privind teoria socio-culturală a de dezvoltării.....	88
2.2.3.5. J. Piaget și L. Vigotski – similarități și diferențe	88
2.2.4. Metode de cunoaștere a nivelului de dezvoltare cognitivă și stimularea dezvoltării cognitive.....	90
2.2.4.1. Metode consacrate de identificare a nivelului de de dezvoltare cognitivă.....	90
2.2.4.2. Metode alternative de identificare a nivelului de de dezvoltare cognitivă.....	91
2.2.4.3. Stimularea dezvoltării cognitive.....	93
2.3. Dezvoltare morală.....	94
2.3.1. J. Piaget – teoria dezvoltării morale.....	95
2.3.1.1. Stadiile gândirii morale.....	96
2.3.1.2. Valoare aplicativă a teoriei dezvoltării morale.....	97
2.3.1.3. Critici privind teoria dezvoltării morale.....	97
2.3.2. L. Kohlberg – teoria dezvoltării raționamentului moral	98
2.3.2.1. Stadiile dezvoltării raționamentului moral.....	98
2.3.2.2. Valoare aplicativă a teoriei dezvoltării raționamentului moral	100
2.3.2.3. Critici privind teoria dezvoltării raționamentului moral	101
2.3.2.4. J. Piaget și L. Kohlberg – similarități și diferențe ...	102

2.3.3. Metode de cunoaștere a nivelului de dezvoltare morală și stimularea dezvoltării morale.....	104
2.3.3.1. Metode consacrate de identificare a nivelului de de dezvoltare morală.....	104
2.3.3.2. Metode alternative de identificare a nivelului de de dezvoltare morală.....	105
2.3.3.3. Stimularea dezvoltării morale.....	106
2.4. Dezvoltare emoțională.....	107
2.4.1. Dezvoltarea emoțională de-a lungul stadiilor de de dezvoltare.....	108
2.4.2. Factori ce influențează dezvoltarea emoțională.....	110
2.4.2.1. Rolul profesorului în dezvoltarea emoțională a copilului.....	111
2.4.3. Dezvoltarea atașamentului.....	112
2.4.3.1. Stadii ale atașamentului.....	112
2.4.3.2. Teorii ale atașamentului.....	113
2.4.3.3. Tipuri de atașament și modele interne de lucru.....	115
2.4.3.4. Atașamentul în relația cu profesorul.....	119
2.4.4. Metode de cunoaștere a nivelului de dezvoltare emoțională și de gestionare a emoțiilor.....	120
2.4.4.1. Măsurarea inteligenței emoționale.....	120
2.4.4.2. Identificarea stilului de atașament.....	123
2.4.4.3. Metode de gestionare a emoțiilor.....	126
2.5. Dezvoltare psiho-socială.....	127
2.5.1. E. Erikson – teoria dezvoltării psiho-sociale.....	128
2.5.1.1. Stadiile dezvoltării psiho-sociale.....	129
2.5.1.2. Valoare aplicativă a teoriei dezvoltării psiho- sociale	135
2.5.1.3. Critici privind teoria dezvoltării psiho-sociale.....	136
2.5.2. Metode de cunoaștere a nivelului de dezvoltare psiho- socială și stimularea dezvoltării psiho-sociale	136
2.5.2.1. Metode consacrate de cunoaștere a nivelului de de dezvoltare psiho-socială.....	136
2.5.2.2. Metode alternative de cunoaștere a nivelului de de dezvoltare psiho-socială.....	137
2.5.2.3. Stimularea dezvoltării psiho-sociale.....	138
2.6. Diversitate la clasă.....	139
2.6.1. Factori ce conduc la diferențe individuale.....	139

2.6.2. Implicații educaționale ale diversității la clasă.....	141
<i>Întrebări și exerciții.....</i>	141
<i>Rezumatul capitolului.....</i>	145
<i>Referințe bibliografice.....</i>	147
Capitolul 3. Testare standardizată în educație	155
3.1. Ce sunt și cum sunt utilizate testele standardizate în practica educațională.....	156
3.1.1. Testele standardizate.....	156
3.1.2. Validitate și fidelitate în testarea standardizată	157
3.1.3. Interpretarea rezultatelor testelor standardizate.....	158
3.1.4. Utilitatea testelor standardizate.....	159
3.2. Testele de performanță: ce a reușit elevul să învețe?	160
3.2.1. Testele de performanță.....	160
3.3. Testele de aptitudini: cât de bine va reuși elevul în viitor? ..	161
3.3.1. Testele de aptitudini.....	161
3.3.2. Diferențieri conceptuale.....	162
3.4. Testarea standardizată în România.....	163
3.5. Responsabilitatea testării. Valori și limite.....	164
<i>Întrebări și exerciții.....</i>	165
<i>Rezumatul capitolului.....</i>	167
<i>Referințe bibliografice.....</i>	168
Capitolul 4. Învățare și instruire	169
4.1. Învățarea umană.....	170
4.1.1. Considerații generale privind învățarea.....	170
4.1.2. Domenii și diferențieri în învățare	171
4.1.3. Teorii și modele de învățare.....	172
4.2. Abordarea behavioristă a învățării.....	174
4.2.1. Considerații generale privind orientarea behavioristă ..	174
4.2.2. Teoria behaviorismului clasic.....	175
4.2.3. Teoria conexionismului.....	176
4.2.4. Teoria contiguității.....	178
4.2.5. Teoria matematico-deductivă a comportamentului.....	179
4.2.6. Teoria behaviorismului intențional.....	180
4.2.7. Teoria condiționării operante.....	181
4.3. Abordarea cognitivă a învățării.....	182
4.3.1. Considerații generale privind orientarea cognitivă.....	182
4.3.2. Psihologia gestaltistă.....	183

4.3.3. Teoria dezvoltării cognitive.....	184
4.3.4. Teoria învățării prin descoperire.....	185
4.3.5. Modele de procesare a informației.....	186
4.3.6. Metacogniția.....	188
4.3.7. Teoria învățării cumulativ-ierarhice.....	188
4.3.8. Teoria învățării constiente.....	189
4.4. Abordarea social-cognitivă a învățării.....	191
4.4.1. Considerații generale privind orientarea social- cognitivă.....	191
4.4.2. Teoria învățării sociale.....	191
4.4.3. Teoria socio-culturală a dezvoltării.....	193
4.5. Abordarea umanistă a învățării.....	194
4.5.1. Considerații generale privind orientarea umanistă.....	194
4.5.2. Piramida trebuințelor.....	194
4.5.3. Învățarea experiențială.....	195
4.6. Modele de instruire.....	196
4.6.1. Considerații generale privind modelele de instruire.....	196
4.6.2. Modelul condiționării ierarhice a instruirii — R. M. Gagné.....	198
4.6.3. Modelul instruirii complexe — D. P. Ausubel.....	200
4.6.4. Modelul Morrison, Ross și Kemp (Modelul Kemp).....	201
4.6.5. Modelul învățării școlare — J. B. Carroll.....	203
4.7. Adaptarea instruirii la nevoile individuale.....	205
4.7.1. Modalități de individualizare a instruirii.....	206
4.7.1.1. Modelele de instruire.....	206
4.7.1.2. Distribuirea în funcție de nivelul de dezvoltare al abilităților	206
4.7.1.3. Tutoring-ul.....	207
4.7.1.4. Utilizarea tehnologiei.....	208
4.7.2. Elevii cu nevoi speciale.....	208
4.7.2.1. Tipuri de dizabilități.....	209
4.7.2.2. Elevii supradotați și talentați.....	211
<i>Întrebări și exerciții.....</i>	213
<i>Rezumatul capitolului.....</i>	214
<i>Referințe bibliografice.....</i>	215
Capitolul 5. Motivație și angajament	219
5.1. Perspectivă de abordare a motivației.....	220
5.1.1. Considerații generale privind motivația.....	220

5.1.2. Rolul componentelor motivaționale în învățare.....	221
5.1.2.1. Componentele de expectanță.....	221
5.1.2.2. Componentele de valoare.....	223
5.1.2.3. Componentele afective.....	225
5.2. Design-uri motivaționale.....	226
5.2.1. Considerații generale privind design-urile motivaționale.....	226
5.2.2. Modele de design-uri motivaționale.....	228
5.2.2.1. Modelul ARCS.....	228
5.2.2.2. Modelul continuuului în timp.....	230
5.2.2.3. Modelul MUSIC.....	232
5.2.2.4. Modelul TARGET.....	233
5.3. Motivație și angajament.....	235
5.3.1. Considerații generale privind angajamentul.....	235
5.3.2. Relația motivație-angajament.....	237
5.4. Instrumente de măsurare a motivației și angajamentului ..	240
5.4.1. Considerații generale privind măsurarea motivației.....	240
5.4.1.1. Tipuri de instrumente pentru măsurarea motivației ..	240
5.4.2. Considerații generale privind măsurarea angajamentului ..	242
5.4.2.1. Tipuri de instrumente pentru măsurarea angajamentului.....	243
Întrebări și exerciții.....	244
Rezumatul capitolului.....	245
Referințe bibliografice.....	246
Capitolul 6. Mediu de învățare și management al clasei de elevi	249
6.1. Considerații generale privind mediul de învățare și managementul clasei de elevi.....	250
6.2. Crearea unui mediu eficient de învățare.....	251
6.2.1. Organizarea spațiului fizic al clasei.....	251
6.2.2. Gestionarea eficienței a timpului pentru instruire.....	252
6.2.3. Organizarea eficienței a procesului efectiv de instruire.....	252
6.2.4. Atitudinea și expectanțele profesorului.....	253
6.2.5. Construirea unor sisteme de suport.....	253
6.3. Managementul clasei de elevi.....	254
6.3.1. Disciplina și rolul profesorului.....	254

6.3.2. Tipuri de comportamente necorespunzătoare manifestate la clasă.....	255
6.3.2.1. Comportamente necorespunzătoare sau deranjante minore.....	256
6.3.2.2. Comportamente necorespunzătoare mai severe.....	256
6.3.2.3. Comportamente necorespunzătoare majore.....	257
6.4. Strategii pentru managementul comportamentelor necorespunzătoare.....	259
6.4.1. Managementul comportamentelor necorespunzătoare minore.....	259
6.4.2. Managementul comportamentelor necorespunzătoare mai severe.....	262
6.4.3. Managementul comportamentelor necorespunzătoare majore.....	263
6.4.3.1. Analiza comportamentală.....	263
6.4.3.2. Terapiile cognitiv-comportamentale.....	265
Întrebări și exerciții.....	267
Rezumatul capitolului.....	268
Referințe bibliografice.....	270
Capitolul 7. Evaluare și notare în învățare	271
7.1. Evaluarea învățării.....	272
7.1.1. Precizări conceptuale.....	272
7.1.2. Forme de evaluare.....	274
7.1.3. Metode și tehnici utilizate în evaluare.....	275
7.1.4. Erori în evaluare.....	279
7.2. Notarea învățării.....	281
7.2.1. Precizări conceptuale.....	281
7.2.2. Abordări în notare.....	282
7.2.3. Factori ce influențează notarea.....	283
7.2.4. Limite ale notării.....	284
7.3. Succesul/reușita și insuccesul/heredușita școlară.....	285
7.3.1. Precizări conceptuale.....	285
7.3.2. Insuccesul școlar: tipuri și faze parcurse.....	286
7.3.3. Factori implicați în insuccesul școlar.....	287
7.3.4. Prevenirea insuccesului școlar.....	290
Întrebări și exerciții.....	291
Rezumatul capitolului.....	293
Referințe bibliografice.....	294

Capitolul 8. Actori implicați în procesul educațional	297
8.1. Profesorul.....	298
8.1.1. Considerații generale privind profesorul și activitatea sa	298
8.1.2. Personalitatea modală a profesorului.....	300
8.1.2.1. Aptitudinea pedagogică.....	302
8.1.3. Activitatea profesorului – stiluri de predare.....	303
8.2. Elevul.....	308
8.2.1. Considerații generale privind elevul și activitatea sa.....	308
8.2.1.1. Elevul „copil” și elevul „adult”	308
8.2.2. Activitatea elevului – stiluri de învățare.....	313
8.2.3. Personalitatea elevului – considerații generale.....	315
8.2.3.1. Latura dinamico-energetică a personalității.....	316
8.2.3.2. Latura relațional-valorică a personalității.....	318
8.2.3.3. Latura instrumental-operațională a personalității	320
8.2.3.4. Evaluarea personalității.....	321
8.3. Relația profesor-elev.....	322
8.3.1. Evoluția relației profesor-elev de-a lungul timpului.....	322
8.3.2. Tendințe actuale în relația profesor-elev.....	325
8.3.3. Aplicații educaționale și psihologice ale relației profesor-elev.....	327
8.4. Familia.....	328
8.4.1. Considerații generale privind familia și rolul său.....	328
8.4.2. Stiluri parentale.....	330
8.4.2.1. Identificarea stilurilor parentale.....	332
8.5. Psihologul școlar/educațional.....	334
8.5.1. Considerații generale privind psihologul școlar și activitatea sa.....	334
8.5.2. Formarea și acreditarea psihologului școlar.....	335
Întrebări și exerciții.....	335
Rezumatul capitolului.....	337
Referințe bibliografice.....	340
Dicționar de termeni	343

Prefață

Educația a fost, este și va fi calea regală incontornabilă care duce spre progresul însuși. Ea domesticește primitivul din om ca să elibereze comora și limpezimile lăuntrice. Cât privește educatorul, acesta seamănă cu ploaia de toamnă, fără de care semințele nu dau rod. Și pentru că vremurile noastre sunt tot mai încenșate, am certitudinea că nici o speranță spre mai bine nu este posibilă decât dacă răsare din humusul educației.

Iată motivul pentru care această carte trebuie întâmpinată cu reverență și bucurie, deoarece semnatarul ei, conf. univ. dr. Ramona Paloș ne demonstrează nu numai că a știut să învingă tentația de petrecere frivolă a timpului dar, mai ales, că știe să caute urmele durabile ale vieții.

Dacă ar trebui să găsească un blazon expresiv pentru această lucrare, intitulată *Psihologia educației, între teorie și practică*, aș invoca un dicton cunoscut, și anume: *nemo paedagogus nisi psychologus*, ceea ce sintetizează fără echivoc, parteneriatul, conlucrarea, vecinătatea aproape simbiotică dintre psihologie și pedagogie, dintre psiholog și educator.

Din acest punct de vedere, atuul major al Ramonei Paloș este că ilustrează, în sensul cel mai autentic și mai curat al termenului, această feroastră alianță dintre o consistentă formație în psihologie și o meritorie carieră didactică universitară sau, altfel spus, că și-a ascutit condeiul cu probitate și pasiune în această dublă ipostază: cea de psiholog dar și de dascăl.

Din start, prestația autoarei se detașează prin caracterul ei interdisciplinar, ce rezonază în diverse domenii, având destinatari multipli: studenți sau masteranzi, care se pregătesc pentru o carieră didactică; dascăli debutanți sau în exercițiu de mai multă vreme; părinți etc.

În alegerea esichierului tematic, Ramona Paloș a reușit, prin inspirație și asiduă documentare, să distileze cele mai expresive